

Cite: Khmelevska, Oksana (2023). Humanitarna diialnist v umovakh viiny v Ukraini [Humanitarian Action in the Conditions of War in Ukraine]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika - Demography and Social Economy*, 1 (51), 96-117.

УДК [364.2/.6+304](100)+(477):”364”+”363”
JEL Classification: Z00

ОКСАНА ХМЕЛЕВСЬКА, канд. екон. наук, старш. наук. співроб., пров. наук. співроб.
Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України
01032, Україна, Київ, бул. Т. Шевченка, 60
E-mail: kh_o@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6982-1312

ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню гуманітарної діяльності міжнародних і національних суб'єктів в Україні. Актуальність роботи обумовлена поглибленням гуманітарної кризи на тлі продовження активної фази російсько-української війни. Метою статті є узагальнення контекстуальних змін гуманітарної діяльності в Україні, включно із інституційними, секторальними, управлінськими та іншими аспектами. Новизна дослідження полягає у формулюванні пропозицій щодо активізації гуманітарної діяльності в Україні на національному і місцевому рівні, які переосмислені крізь призму міжнародної гуманітарної системи та особливостей гуманітарного реагування в Україні. Для цього використано кабінетне дослідження відкритих джерел, у т.ч. огляд новітніх тематичних публікацій, оперативних зведень, наборів даних та їх аналіз¹. Надано уявлення про сучасну міжнародну гуманітарну систему, основні інструменти і механізми гуманітарного реагування. Порівняно міжнародний та вітчизняний категоріальні апарати у сфері гуманітарної діяльності. Узагальнено нові виміри гуманітарної кризи, системні виклики і оперативні проблеми гуманітарного реагування, що виникли після 24 лютого 2022 р. в Україні. Проаналізовано фінансування гуманітарних потреб України за останнє десятиліття, зокрема міжвідомчі плани реагування для України на 2022 р. — Екстрене звернення та Регіональний план реагування на потреби біженців.

¹ Авторка дотримується загальнозжовжених аббревіатур англійською мовою власних назв міжнародних структур, оскільки скорочення українською ускладнять їх сприйняття та / або належну інтерпретацію.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

© Publisher PH «Akademperiodyka» of the NAS of Ukraine, 2023. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Досліджено гуманітарне реагування на міжнародному і національному рівні. Зроблено висновок, що на сьогодні гуманітарна діяльність в Україні спирається на надійні інструменти, механізми і моделі міжнародної гуманітарної системи, а також власні гуманітарні традиції та ініціативи. Разом вони забезпечують дієвість та ефективність гуманітарного реагування і сприяють безпрецедентній фінансовій підтримці України у глобальному вимірі. Завдяки цьому в Україні за досить короткий час почав формуватися новий простір гуманітарної діяльності, в якому розширено присутність та покращено взаємодію міжнародних і національних гуманітарних суб'єктів.

Ключові слова: гуманітарна діяльність, гуманітарна криза, гуманітарне реагування, гуманітарна допомога, гуманітарні суб'єкти.

Постановка проблеми, актуальність. Війна в Україні призвела до широкомасштабної гуманітарної кризи: гуманітарної допомоги (далі — гумдопомога) у 2022 р. потребуватимуть 17,7 млн осіб, у т.ч. 3,3 млн дітей і 4,2 млн осіб похилого віку [1]. Однак активна фаза російсько-української війни триває, і отже майже для всього цивільного населення у зимовий період залишаються великими ризики втрати життя, здоров'я, житла, доступу до життєво необхідних ресурсів і послуг. У цих умовах для багатьох людей, насамперед соціально вразливих груп, вчасно та відповідно до потреб надана гумдопомога може стати тією опорою, що врятує їхнє життя і здоров'я, підтримує матеріально і соціально, а у більш широкому контексті — визначатиме їхню долю і можливості упродовж багатьох років.

Аналіз останніх публікацій. Функціонування сучасної міжнародної гуманітарної системи (далі — МГС), у т.ч. перебіг складних, кумулятивних, затяжних і каскадних гуманітарних криз у різних країнах світу, способи гуманітарного реагування (далі — реагування) на них, нові методи роботи і моделі гуманітарної підтримки, досліджені Е. Обрехт (А. Obrecht), С. Суїзерн (S. Swithern) та Дж. Доєрти (J. Doherty) [2]. У доповіді від ALNAP² висвітлені також аспекти можливих гуманітарних наслідків російського вторгнення в Україну у локальному, регіональному і глобальному вимірах. Як зазначено у [2], війна в Україні стала випробуванням для стійкості МГС, вона призвела до масштабних гуманітарних потреб, примусила західних донорів відволікти увагу від інших регіонів світу на користь України.

Тенденції реагування міжнародних і національних суб'єктів в Україні протягом березня—травня 2022 р. узагальнені А. Стоддарт (А. Stoddard) та ін. [3]. Запропонована таксономія українських недержавних гуманітарних суб'єктів, їх переваги і недоліки щодо здійснення гуманітарної діяльності (далі — ГД).

Оперативні зміни у державному механізмі надання гумдопомоги в умовах воєнного стану, системні проблеми, зокрема щодо корупційних ризи-

² *Active Learning Network for Accountability and Performance (ALNAP)* — глобальна мережа гуманітарних організацій і партнерів, діяльність якої спрямована на покращення реагування на гуманітарні кризи.

ків, досліджені С. Деркач (S. Derkach) та ін. [4]. Розроблені алгоритми забезпечення гумдопомогою ключовими суб'єктами (у т.ч. військового призначення), проаналізовано онлайн-ресурси для збору гумдопомоги в Україні.

Варто зазначити, що від початку війни більшість структур ООН (UN) в Україні, включно з кластерами та їх партнерами, Європейська Комісія (ЕС) та інші (наприклад, дослідницькі міжнародні платформи), готують інтерактивні дашборди, інфографіку, огляди гуманітарної ситуації, аналітичні звіти, тематичні доповіді тощо. Оперативні зведення по Україні (як-от 5W³) розміщено на сервісах і пов'язаних платформах Управління ООН з координації гуманітарних справ (UN OCHA)⁴.

Метою статті є узагальнення контекстуальних змін гуманітарної діяльності в Україні, включно із інституційними, секторальними, управлінськими та іншими аспектами. **Новизна** дослідження полягає у розробці пропозицій щодо активізації гуманітарної діяльності на національному і місцевому рівнях, переосмислених крізь призму міжнародної гуманітарної системи та особливостей гуманітарного реагування в Україні.

Методи дослідження. Проведено кабінетне дослідження відкритих джерел, у т.ч. огляд новітніх тематичних публікацій, оперативних зведень, наборів даних та їх аналіз. У першій частині роботи надано уявлення про сучасну МГС, її категоріальний апарат, інструменти і механізми реагування, у другій — досліджено ГД на міжнародному і національному рівні, фінансування гуманітарних потреб для України. Сформульовані рекомендації для національного рівня, зокрема, у повоєнній розбудові України, коли діяльність міжнародних гуманітарних суб'єктів буде поступово скорочуватися.

Використано інформацію і набори даних, що оновлюються у режимі реального часу, тому аналіз даних має посилання на дату їх оприлюднення чи завантаження.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до положень Гуманітарної хартії [5], усі люди, постраждали від стихійних лих або конфліктів, мають право на допомогу. Чотири **фундаментальні принципи** ГД — гуманність (*humanity*), нейтралітет (*neutrality*), неупередженість (*impartiality*), незалежність (*independence*) — закріплені у резолюціях UN, інституційних зобов'язаннях усіх донорів і агенцій, а їх коріння походять від Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IRCRCM). Гуманність оз-

³ Оперативна гуманітарна присутність 5W (*Who, What, Where, When, for Whom*) — методологія OCHA для визначення рівнів присутності гуманітарних суб'єктів на територіях, постраждалих від гуманітарної кризи, а також для оперативної консолідації кластерної звітності.

⁴ Наприклад, цифрова послуга *Humanitarian Response*, створена для оптимізації управління інформацією під час надзвичайних ситуацій. Індивідуальна «сторінка» для України започаткована у листопаді 2014 р.

начає, що людські страждання мають бути полегшені, де б вони не виникали, з особливою увагою до найбільш вразливих верств; захист життя і здоров'я людини, забезпечення їй права на повагу. Нейтралітет — це уникнення переваг для жодної зі сторін у збройному конфлікті або іншій суперечці при наданні гумдопомоги. Неупередженість — надання гумдопомоги виключно на основі реальної потреби, без проявів дискримінації. Незалежність — автономність гуманітарних цілей від політичних, економічних, військових чи інших цілей [6, 2].

За визначенням *ALNAP*, **гуманітарна діяльність** (*humanitarian action*⁵) — це надання допомоги відповідно до гуманітарних принципів, захист з метою спасіння життів, запобігання та зменшення страждань, збереження гідності людей у кризових ситуаціях, що виникають через збройний конфлікт, небезпеки та інші причини [2, с. 26]. Якщо для реагування на кризу в одній країні залучені ресурси (фінансові, технічні, у натуральній формі) із джерел іншої країни, то ГД визнають міжнародною. У іншому випадку (коли реагування повністю забезпечено ресурсами країни, яка знаходиться у кризі) реагування відносять до сфери внутрішнього кризового менеджменту [2].

Визначення діяльності як гуманітарної часто залежить від контексту, а не функціоналу⁶. Оскільки нові ситуації можуть зумовити нові види ГД та / або нові технічні сфери їх застосування, Служба фінансового відстеження *ОСНА (FTS)* може переглядати перелік видів міжнародної ГД (остання ітерація — 2017 р.) [7].

Відповідно до глосарію *ОСНА*, **гуманітарна допомога** (*humanitarian aid*⁷) — це втручання (*intervention*) для допомоги людям, які постраждали від стихійних лих і конфліктів, щоб задовольнити їх базові потреби і права [7].

Для статистичних цілей *FTS* виокремлюють традиційну допомогу (у її складі — допомогу у натуральній формі) та програми грошових трансферів. Традиційна допомога (*traditional aid*) відноситься до усієї гумдопомоги (окрім програм грошових трансферів), незалежно від того, надається вона шляхом фінансування проектів або розподілу товарів і послуг у натуральній формі. Допомога у натуральній формі (*in-kind*) — це негрошова допомога у формі товарів, матеріалів або послуг. Програма грошових трансферів (*cash-transfer programming*) — це надання коштів (готівкою чи переказом) або ваучерів на товари і послуги напряму бенефіціарам [7].

⁵ В англійських джерелах також використовують терміни *humanitarian activity*, *humanitarian intervention*.

⁶ Наприклад, будівництво і експлуатація закладу первинної медико-санітарної допомоги є звичайною діяльністю, проте в умовах кризи та подолання її наслідків — гуманітарною, адже така діяльність рятує людські життя.

⁷ В англійських джерелах також використовують термін *humanitarian assistance*.

Відповідно до Закону України «Про гуманітарну допомогу» [8, ст. 1], **гуманітарна допомога** — це цільова адресна безоплатна⁸ допомога в грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами із гуманних мотивів отримувачам гумдопомоги в Україні або за кордоном, які потребують її у зв'язку з соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, важким фінансовим становищем, виникненням надзвичайного стану, зокрема внаслідок стихійного лиха, аварій, епідемій і епізоотій, екологічних, техногенних та інших катастроф, які створюють загрозу для життя і здоров'я населення, або тяжкою хворобою конкретних фізичних осіб, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. **Отримувачі** — юридичні особи, зареєстровані в установленому порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гумдопомоги. **Набувачі** — фізичні та юридичні особи, які потребують гумдопомоги і яким вона безпосередньо надається.

Отже, у вітчизняному законодавстві дефініцію гумдопомоги описують через потреби отримувачів (а не набувачів, які її потребують і яким вона надається), тоді як за міжнародним підходом (зокрема, визначенням глосарію *ОСНА*) — через вплив (*affected*), і не лише для задоволення базових потреб постраждалих, а й їхніх прав.

Щодо задоволення прав постраждалого населення: гумдопомога в Україні є різновидом благодійництва [8, ст. 1] (але, одночасно, і не видом благодійної допомоги [9]) і має спрямовуватися відповідно до обставин, об'єктивних потреб, згоди її отримувачів та за умови дотримання вимог [9, ст. 3]. Отже, потреби і згода отримувачів гумдопомоги (в Україні це виключно юридичні особи [8]) визнано прерогативою над потребами набувачів (це не тільки юридичні, а й фізичні особи, і у надзвичайних ситуаціях довести свою вразливість чи заявити про потреби не завжди вдається, відповідно їхні права можуть бути порушені).

Також варто звернути увагу на різні трактування терміна «бенефіціарі». За глосарієм *ОСНА*, вони є прямими отримувачами (за вітчизняним законодавством — набувачами) коштів або ваучерів за програмою грошових трансферів, що відносять до гумдопомоги. У вітчизняному законодавстві термін «бенефіціар» застосовують лише у межах Закону «Про благодійну діяльність та благодійні організації»: «бенефіціар — набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для

⁸ Безоплатна допомога (пересилка, виконання робіт, надання послуг) — надання гумдопомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам [8].

досягнення цілей, визначених цим Законом. ... Бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юридичні особи, що одержують допомогу для досягнення цілей, визначених цим Законом» [9].

Автори публікації [4, додаток 2] звертають увагу, що жодним вітчизняним нормативно-правовим актом не визначено пріоритетність різних категорій набувачів на отримання гумдопомоги, однак в умовах воєнного стану і складної гуманітарної ситуації необхідність встановлення першочерговості для певних категорій може виникнути.

За глосарієм *ОСНА*, **надзвичайна ситуація** (*emergency*) — це криза, яка потребує гуманітарного реагування (*humanitarian response*) [7]. За визначенням Гуманітарної коаліції провідних агенцій з надання допомоги Канади [10], **надзвичайна гуманітарна ситуація** (*humanitarian emergency*) — це подія або низка подій, зазвичай на обширній території, що становлять критичну загрозу здоров'ю, безпеці, добробуту спільноти або іншій великій групі людей.

Гуманітарні кризи (*humanitarian crises*) згруповані так: 1) стихійні лиха природного походження; 2) надзвичайні ситуації, що створені штучно, техногенного характеру (сюди віднесено збройні конфлікти); 3) комплексні надзвичайні ситуації, які часто мають поєднання природних і техногенних елементів, різних факторів вразливості та зазвичай характеризуються: масовим насиллям та загибеллю людей, переміщенням населення, широкомасштабними збитками суспільству та економіці, необхідністю масштабної та різнобічної гумдопомоги, перешкодою або недопущенням гумдопомоги через політичні та військові обмеження, значні ризики для безпеки гуманітарних співробітників у деяких районах [10].

Міжнародна гуманітарна система (*international humanitarian system*) — це мережа взаємопов'язаних інституційних та операційних суб'єктів, через які здійснюють ГД у разі, коли власних локальних і національних ресурсів не вистачає для задоволення потреб населення у кризі. Ці суб'єкти мають оперативний чи фінансовий зв'язок між собою, поділяють спільні цілі, норми і принципи [2, с. 26]. На думку дослідницької групи *ALNAP*, така дефініція визнає складноструктурованість, нелінійність, адаптивну агентність і рухливість конфігурації сучасної МГС. Вона є міжнародною у тому сенсі, що є транскордонною, і гуманітарною у сенсі, що хоча б один суб'єкт, який бере участь у її фінансуванні чи реалізації, ототожнює себе з цілями, нормами і принципами гуманізму. Хоча МГС є лише одним з багатьох джерел підтримки людей та спільнот, що знаходяться у кризовій ситуації, вона має вирішальне значення для національних та місцевих зусиль у разі настання надзвичайних ситуацій.

МГС фокусується на постраждалих спільнотах / громадах (*affected communities*). Конфігурація МГС складається з: міжнародних і національних недержавних організацій (*international and national non-governmental orga-*

nizations, INGOs, NNGOs⁹), що здійснюють ГД; гуманітарних агенцій UN; IRCRCM; органів влади і державних установ приймаючої країни; регіональних міжурядових агенцій; багатосторонніх агенцій; агенцій державної допомоги; інших офісів, що забезпечують фінансування і координацію ГД; інших акторів (банки розвитку, приватний сектор, діаспора, меценати, релігійні групи, військові та учасники цивільної оборони, постраждали та групи реагування під керівництвом спільнот¹⁰, медіа, академічні кола тощо). Усю сукупність суб'єктів МГС умовно поділяють на дві множини: 1) суб'єктів, для яких надання гумдопомоги є основним мандатом; 2) суб'єктів, що відіграють провідну роль у реагуванні, однак ГД не є для них основною функцією [2].

Сектор (*sector*) — це окрема технічна сфера ГД (продовольча безпека, захист тощо; виокремлюють понад 14 секторів). ГД без будь-якого домінуючого сектору визначають як **мультисекторальну** (*multi-sector*). **Кластер** (*cluster*) — це група гуманітарних організацій (від UN та ін. структур), що тимчасово працюють у секторі ГД, поки національним органам влади потрібна координаційна підтримка щодо діяльності усіх суб'єктів сектору. Виокремлюють кластерні системи глобального рівня (11 кластерів і чотири сфери відповідальності у кластері *Захист*), регіональних та національних рівнів (тут активація / дезактивація кластерів залежить від поточної гуманітарної ситуації). Кожен кластер має призначеного /-их лідера /-ів¹¹ [7, 11].

Будь-яка надзвичайна ситуація, що вимагає реагування, може мати (або ні) такі **інструменти планування UN**: План гуманітарного реагування, Екстрене звернення, План реагування на потреби біженців [7]. Ці три інструменти планування є міжвідомчими як з огляду на процес розробки, ухвалення й перегляду, так і процесу мобілізації фінансових ресурсів.

План гуманітарного реагування (*Humanitarian response plan, HRP*) формулює загальне бачення того, як реагувати на потреби постраждалого населення. *HRP* готується гуманітарною командою країни (*humanitarian*

⁹ Триває процес перегляду організаційних типів NNGOs, деякі з них можуть бути віднесені до локальних (LNGOs), тобто недержавних організацій (у т.ч. громадських і місцевих релігійних), що діють в одному географічно визначеному субнаціональному районі країни, яка отримує міжнародну гумдопомогу [7].

¹⁰ Постраждалі та групи реагування під керівництвом спільнот (*survivors and community-led response groups, sclr* — зазвичай аббревіатура подана маленькими літерами, щоб підкреслити місцевий рівень самоорганізації постраждалих) — підхід реагування, який визнає, що першими і останніми реагують на гуманітарну кризу люди, котрі постраждали від неї, та спільноти, що їх «оточують». Тобто це автономна самопоміч колективного характеру на локальному рівні, що не підтримується офіційним гуманітарним фінансуванням та не замінює наявні інституціалізовані гуманітарні програми (хоча може частково їх доповнювати).

¹¹ Наприклад, глобальний кластер *Health* очолюється WHO, а *Food security* — двома лідерами — WFP & FAO.

country team) і складається з: 1) стратегії країни або контексту зі стратегічними цілями й показниками; 2) кластерних планів з цілями, заходами та супутніми проектами. Потреби і вимоги резюмуються у щорічному Глобальному гуманітарному огляді (*Global Humanitarian Overview*) [7]. *HRP* готується на випадок затяжної або раптової надзвичайної ситуації, що потребує міжнародної гумдопомоги.

Екстрене звернення (*Flash appeal, FA*) — це міжвідомча стратегія реагування на велику катастрофу, що потребує скоординованого реагування, яке виходить за рамки можливостей уряду та будь-якої окремої агенції [7]. Цей план ініціюється *UN* у консультації з усіма стейкхолдерами та враховує невідкладні потреби у загальному горизонті планування (зазвичай на перші шість місяців). *FA* містить аналіз контексту і гуманітарних потреб (включно з їх оцінками), стратегічний план реагування загального рівня, секторальні / кластерні плани, перелік проектів, які *CERF*¹² та двосторонні донори повинні фінансувати, а також заяви про ролі й обов'язки. Донори визнають, що існує компроміс між швидкістю та точністю, тому перше видання *FA* містить попередні оцінки і фокусується на невідкладних гуманітарних потребах. Згодом, за необхідності, агенції та кластери можуть змінювати запити на фінансування проектів [11].

План реагування на потреби біженців (*Refugee response plan, RRP*) — міжвідомчий план реагування на масштабні чи складні ситуації в країні притулку, що координується Агенцією *UN* зі справ біженців (*UNHCR*). *RRP* визначає пріоритети щодо захисту, описує потреби біженців, постраждалих приймаючих громад та інших стейкхолдерів, визначає фінансові вимоги усіх залучених партнерів. Якщо біженці з однієї країни тікають до кількох країн притулку, готується регіональний план (*Regional RRP*), де представлено міжвідомчі плани реагування всіх країн, що приймають біженців [12].

Мобілізація фінансових ресурсів на рівні агенцій *UN* може відбуватися через механізми екстрених звернень (екстрені звернення, процес звернень до консолідованих дій) та інструменти фінансування (*CERF*, об'єднані фонди країн *CBPFs*, надзвичайний грант *ОСНА*, попередньо розміщені фонди).

Міжнародне реагування на гуманітарну кризу в Україні. Ще з початку збройного конфлікту в Україні (квітень 2014 р.) розпочато створення системи гуманітарної координації, зокрема розгортання діяльності 11 агенцій *UN*, активації кластерної системи з шести кластерів, налагодження

¹² Центральний фонд реагування на надзвичайні ситуації є резервним фондом під управлінням *ОСНА*. Фінансування спрямовується: 1) для негайного використання у разі виникнення надзвичайних ситуацій та в умовах швидкого погіршення ситуації (швидке реагування); 2) у випадку затяжних криз, що не залучають достатньо ресурсів (надзвичайні ситуації з недостатнім фінансуванням) [7, 11].

співпраці гуманітарних партнерів. Проте до лютого 2022 р. ГД була сконцентрована здебільшого на сході України [3, 1, 11].

Виокремлюють такі системні виклики і оперативні проблеми у реагуванні, що виникли після початку повномасштабної війни в Україні: недооцінка загроз широкомасштабної гуманітарної кризи; обмеженість міжнародної присутності, у т.ч. через недосконалий контекст реагування у просторовому вимірі; дилеми щодо дотримання гуманітарних принципів і безпеки через постійні зміни у ландшафті гуманітарного доступу і діяльності¹³; порушення логістики поставок унаслідок бойових дій, проблеми «останньої милі»; виклики для операційної здатності системи та інші «вузькі місця» фінансування; відсутність або обмеженість дезагрегованих даних про постраждалих (за віком, статтю, гендером та інвалідністю), що не дозволяло зробити реагування більш цілеспрямованим та інклюзивним; складнощі з набором персоналу; невдачі локалізації, зокрема через недосконалу взаємодію з організаціями громадянського суспільства та місцевою владою (відсутність уніфікованих форм заявок і спільної звітності, наявність «власних» списків потреб та / або набувачів гумдопомоги, неналагоджена комунікація із постраждалими групами населення) [3, 13, 1, 14]. Також експерти зазначають: «...що навіть якби міжнародний сектор був повністю мобілізований і розгорнутий в Україні, йому все одно було б важко забезпечити необхідне покриття для 16 млн людей, розкиданих по всій країні, у якій вирує війна і яка є другою за величиною в Європі» [3, с. 7].

Уже на початку березня 2022 р. запропоновано [15] напрями реагування щодо посилення захисту цивільного населення, як-от: механізм готівкових виплат, пріоритет підтримки соціально значущих секторів та служб, запуск механізмів екстреного фінансування для України від міжнародних донорів, забезпечення інтеграції українських біженців у системи соціального захисту та ринки праці інших країн.

Звернення, що були скоординовані UN по двох міжвідомчих планах реагування (*interagency response plans*) для України на 2022 р., становлять собою колективну оцінку потреб МГС для подолання наслідків гуманітарної кризи. У грошовому вимірі це \$6,14 млрд, у т.ч. для регіонального RRP — \$1,85 млрд (30 %), FA — \$4,29 млрд (70 %). За даними FTS на 02.12.2022, прогрес фінансування складає 67 % загальних потреб, зокрема по RRP — 50 %, FA — 74 % [7].

Фінансування надходить по 1572 окремим потокам (77 % з яких припадає на FA) [7]. За кожним фінансовим потоком у режимі реального часу

¹³ З 2015 р. OCHA створило і контролює в Україні систему гуманітарного сповіщення (HNS). У квітні 2022 р. запущено онлайн-портал HNS в Україні для інформування усіх сторін збройного конфлікту про переміщення гуманітарних місій і стаціонарні місця діяльності гуманітарних спільнот відповідно до міжнародного гуманітарного права. Однак HNS не надає гуманітарного доступу і не є інструментом перемовин.

FTS відстежує дані про статус фінансування донорами країн-реципієнтів, комбінації вхідних, вихідних та внутрішніх потоків для країни, внесків і розподілів коштів, наприклад, по кластерах /секторах, дані про організації-реципієнти тощо.

За **Регіональним планом реагування на біженців, які прибувають з України (RRP)** [7], ініційовані фінансові потреби усіх гуманітарних партнерів складають \$1,85 млрд. Розподіл фінансування по приймаючих країнах: Польща — 40 %, Молдова — 22, Румунія — 13, Угорщина — 6, Словаччина — 5, інші країни — 14 %. У фінансуванні *RRP* беруть участь 340 донорів, найбільшими джерелами є уряд США (33 %) та Комітет із надзвичайних ситуацій Великої Британії (*DEC UK*) (12 %). У *RRP* оцінено, що допомоги потребуватимуть 5,2 млн біженців з України, і всі вони стануть цільовою групою (тобто охоплення має складати 100 % від визначеної потреби). Як і всі плани для біженців, *RRP* для України є мультисекторальним.

Гуманітарні потреби України фінансувалися донорами з 2012 р. (\$147,4 тис; дані за попередні роки *FTS* поки не оприлюднені), у рамках циклу гуманітарного програмування (попередній план реагування) — з 2014 р. (\$76,6 млн), а Плани гуманітарного реагування (*HRPs*) для України розробляли з 2015 р. до 2022 р. (останній *HRP* оприлюднено 11.02.2022). До 2022 р. найбільший обсяг фінансування був у 2015 р. (\$270,8 млн). *FTS* повідомляє про поточне загальне фінансування України станом на 02.12.2022 у розмірі \$3,62 млрд: по *FA* — \$3,17 млрд (88 %), «інше фінансування» — \$441,5 млн (12 %). У 2022 р. продовжено проекти по *Covid-19* (на 01.12.2022 профінансовано \$11,6 млн), з покращення надання медичних і соціальних послуг у громадах, підтримки ВПО тощо (\$13,4 млн відповідно) [7].

Про **Екстрене звернення (FA)** до України *UN* оголосила 01.03.2022; 21.04.2022 оприлюднено другу ітерацію *FA*, а 08.08.2022 — третю.

Зміни кількості постраждалих, яким планувалося надати допомогу: лютий 2022 р. — 1,8 млн осіб (за *HRP* на 2022 р., лише Донецька і Луганська області); квітень 2022 р. — 8,7 млн, серпень 2022 р. — 11,7 млн (це 65 % охоплення від оцінки загальної кількості постраждалих у третій ітерації *FA*, — 17,7 млн осіб). Виконання стратегій і заходів *FA* здійснюють 12 кластерів. Основне навантаження щодо кількості населення, яке потребуватиме гуманітарної допомоги, припадає на шість кластерів: *Захист* (17,7 млн осіб, у т.ч. субкластер *Протимінна діяльність* — 14,6 млн), *Вода, санітарія та гігієна* (16,0 млн), *Охорона здоров'я* (14,5 млн), *Житло та непродовольчі товари* (11,2 млн), *Продовольча безпека і засоби до існування* (9,3 млн), *Освіта* (5 млн осіб) [1].

Ініційовані фінансові потреби *FA* на березень—грудень 2022 р. складають \$4,29 млрд. Найбільші обсяги заплановані для кластерів *Багатоцільова грошова допомога* (\$1,72 млрд, прогрес фінансування 59 %) та *Продовольча безпека і засоби до існування* (\$905 млн, прогрес фінансування 80 %).

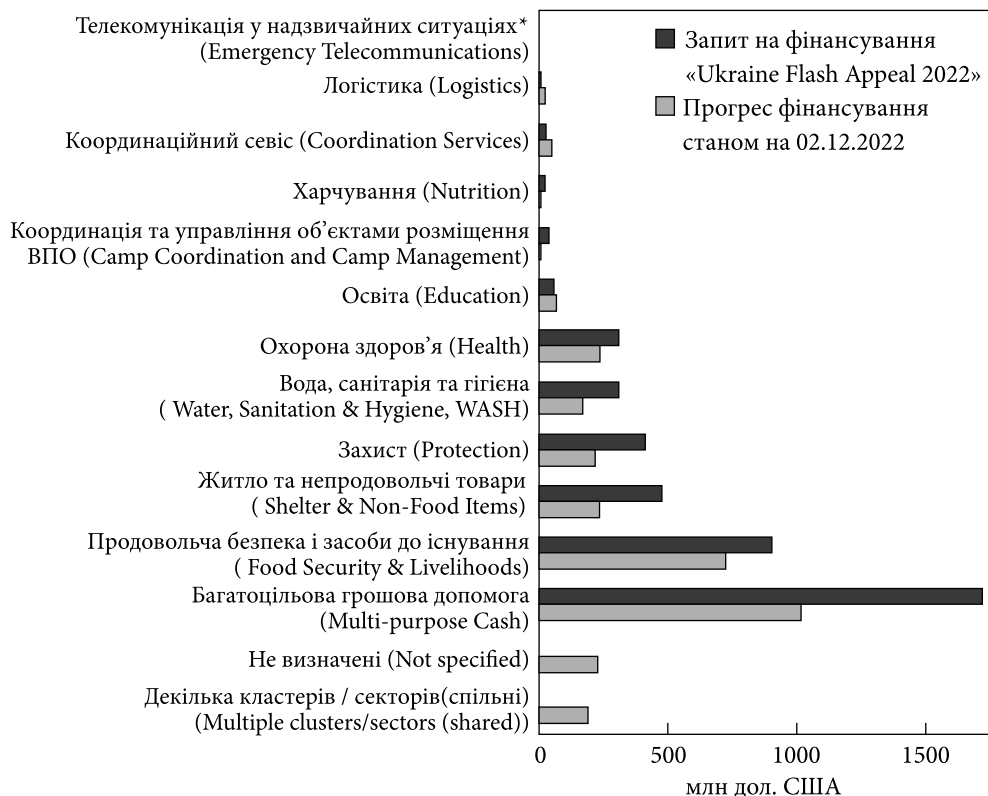

Рис. 1. Фінансування кластерів / секторів за Екстремим зверненням по Україні, 2022 р., \$млн; * запит — \$4 млн, прогрес фінансування — \$2 млн
Джерело: [7].

По трьох кластерах фінансування вже перевищило запит: *Логістика* (понад 3 рази), *Координація* (понад 2 рази), *Освіта* (122 %), також позапланово профінансовані додаткові кластери / сектори на \$419,6 млн (рис. 1).

В умовах воєнних дій грошові виплати, порівняно з традиційною гуманітарною допомогою, розглядають як актуальну практику реагування за рахунок швидкості та ефективності масштабування, насамперед для ВПО. Програми багатоцільової грошової допомоги (*multi-purpose cash, MPC*) почали впроваджувати в Україні упродовж 2014—2016 рр. у співпраці з Мінсоцполітики. У 2019 р. майже 45 % проектів, включені у *HRP* для України, мали готівку або ваучер [11]. У 2022 р. *MPC* в Україні програмують через декілька окремих механізмів, включно з платформами *UNICEF, UNHCR, IOM, WFP, IRCRCM* [3]. *MPC* охоплюють різні регіони або окремі громади, використовують різні критерії таргетингу відбору із дотриманням процедур верифікації (зазвичай за категоріальним принципом, але є і за змішаним, коли береться до уваги рівень доходу або розмір виплат, а також одноразо-

ва участь у програмі) і форми процесу реєстрації¹⁴. Тривалість виплат: від одного до чотирьох місяців. Механізми виплати: банківський переказ / трансфер, через відділення «Укрпошти» або платіжну систему *Western Union*, інше. За даними *Cash Working Group* на 03.12.2022, багатоцільову грошову допомогу отримали понад 4,3 млн осіб на загальну суму \$930,1 млн. Топ-5 регіонів за кількістю охоплених програмами *MPC*: Дніпропетровська, Київська (разом з м. Київ), Львівська, Закарпатська та Вінницька області. Звітність щодо програми *MPC* надають 38 партнерів, серед них — п'ять агенцій *UN*, 30 *INGOs*, чотири *NNGOs* [11].

Щодо джерел фінансування *FA*, то найбільшими донорами є уряд США (39 %), *EC* (12), уряди Німеччини (8) і Канади (5), *DEC UK* (4 %) [7]. Фінансові потоки для *FA* за типом донорів: уряди країн (69 %); міжурядові структури (15); агенції *UN* (4); *INGOs* (4); міжнародні організації, фонди, приватні особи (4); *CERF* (2); національні /локальні організації, фонди, приватні особи (2 %). Фінансові потоки для *FA* за типом реципієнтів: агенції *UN* (54 %), *INGOs* (25), Гуманітарний фонд для України (*UHF*)¹⁵ (7), міжнародні товариства Червоного Хреста (7), інші реципієнти (7 %) (розраховано за даними [7] на 01.12.2022).

Екстрене звернення до України стало одним з найбільших, найшвидших та найщедріше профінансованих за всю історію [13, с. 5]. У глобальному вимірі це означає найбільші масштаби реагування поміж 215 постраждалих країн (*affected countries*), що коли-небудь потребували допомоги. Гуманітарне фінансування України збільшилося з \$175,6 млн у 2021 р. до \$3,62 млрд у 2022 р., тобто у понад 20 разів. Наразі це перше місце серед 151 країни. Станом на 02.12.2022 на Україну припадає понад 11 % загально-го зареєстрованого обсягу фінансування постраждалим країнам (у 2021 р. було менше 1 %) [7].

Масштабне розширення реагування характеризується такими даними: близько 11,7 млн осіб по всій Україні отримали гумдопомогу хоча б один раз з кінця лютого до липня 2022 р. Це майже 8,9 млн осіб, які кілька разів отримали продовольчу допомогу, близько 4,4 млн — критично важливу медичну допомогу, близько 5,6 млн — доступ до чистої води й засобів

¹⁴ Залишити заявку на отримання *MPC* від міжнародних організацій стало можливим і на соціальному порталі «Допомога», який має вже три напрями підтримки українців — державна, волонтерська, міжнародна.

¹⁵ *Ukraine Humanitarian Fund* — фонд з числа *CBPFs* для нецільового фінансування (стандартне і резервне виділення коштів). У 2019 р. *UHF* профінансували 9 донорів, 2022 р. — 29, у т.ч. приватний сектор і через приватні донати. Якщо у 2019 р. серед інших 18 *CBPFs* частка загальної суми коштів донорів для *UHF* складала 0,7 %, то у 2022 р., серед 20 *CBPFs*, — уже 22,8 % (розраховано за даними [16] на 01.12.2022). Найбільші донати для *UHF* у 2022 р. зробили Велика Британія, Канада, Німеччина, Нідерланди та США.

гігієни, близько 1 млн — допомогу з екстремим забезпеченням житлом чи предметами першої необхідності. Надано послуги соціально-правового захисту майже 5,1 млн осіб; 200 тис. дітей, які залишили свої домівки й школи, отримали освітні послуги [1].

Станом на 24.03.2022 ГД в Україні здійснювали 113 гуманітарних партнерів, через вісім місяців, 24.11.2022, — уже 689 (11 агенцій UN, 50 партнерів з державного сектору, 9 міжнародних організацій, 430 NNGOs, 116 INGOs та інші 73 партнери). У регіональному вимірі найбільшу кількість партнерів (понад 130) представлено у Києві та восьми областях (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Харківська, Чернігівська, Чернівецька). За кластерами найбільшу кількість партнерів (483) залучив кластер *Продовольча безпека і засоби до існування*, також у нього найбільша мережа NNGOs (272), INGOs (46) і партнерів держсектору (25) [17].

З 2014 р. Україна стала об'єктом діяльності EC у рамках європейського механізму цивільного захисту (*EU Civil Protection Mechanism*). У 2022 р. за своїми обсягами ця діяльність є найбільшою — EC скоординувала для України €1,50 млрд. Усі 27 країн EU, а також Норвегія, Туреччина і Північна Македонія, надають різноманітну гумдопомогу, що доставляється напряму в Україну або через логістичні хаби Польщі, Румунії, Словаччини. Окрім гуманітарного забезпечення, макрофінансової допомоги, бюджетної та інших видів підтримки Україні (енергетичної, митної, кредитної), EC підтримує українських біженців у Європі (на виконання регіонального RRP), координує евакуацію українських пацієнтів, які потребують невідкладної спеціалізованої медичної допомоги, виділяє стратегічні резерви медичного призначення (*rescEU*) для України. EC брала участь у глобальній акції зі збору коштів «*Stand Up for Ukraine*» [18].

Варто зазначити і безпрецедентну реакцію світової бізнес-спільноти на події в Україні: станом на 02.11.2022 від 481 донора для 177 отримувачів гумдопомоги в Україні надійшло 770 донатів на суму \$1,60 млрд [19].

Національний рівень, національні суб'єкти. На відміну від реагування на більшість гуманітарних криз через збройні конфлікти у різних країнах світу, Україна має розвинену та дієву систему соціального захисту і соціальної допомоги (що продовжує виконувати функцію суттєвої підтримки населення у кризових ситуаціях), скоординовану ієрархію управлінських структур, доволі розвинене громадянське суспільство, значні успіхи цифровізації. Також з 2014 р. в Україні вибудовувалася взаємодія з МГС і формувалися гуманітарні традиції. За експертними оцінками [3], органи влади і громадянське суспільство будуть продовжувати відігравати провідну роль у реагуванні на гуманітарну кризу.

В умовах оголошеного воєнного стану національна система реагування зазнала суттєвих змін, у т.ч. завдяки: розширенню переліку спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної політики (з 26.02.2022);

появі нового суб'єкта — Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань при Офісі Президента України (з 02.03.2022); удосконаленню нормативно-правового забезпечення; диверсифікації джерел отримання; розширенню мережі партнерів; адаптації колективних моделей гуманітарної логістики; налагодженню юридичного й адміністративного супроводу; затвердженню порядків надання гумдопомоги, зокрема відомчих; удосконаленню секторальної спрямованості запитів, цільової адресності та підзвітності, механізмів надання гумдопомоги цивільному населенню; запровадженню інших гуманітарних ініціатив (з 24.02.2022 — на постійній основі) [4, 11, 20, 21].

Координація у функціональному, секторальному і просторовому вимірах здійснюється багатьма інституційними суб'єктами, серед яких Кабінет Міністрів України, низка міністерств¹⁶, військово-цивільні адміністрації та ін. Значна частина гуманітарних потреб збирається в онлайн-режимі, що дає змогу покращити оперативність і частково знизити ризик дублювання запитів. Узагальнені потреби передають до *ОСНА*, міжнародних партнерів і потенційних донорів. Митна і прикордонна служби забезпечують невідкладний пропуск гумдопомоги через державний кордон України.

З 07.03.2022 на період воєнного стану уведено спрощені правила ввезення гуманітарного вантажу для понад 500 категорій продовольчих і непродовольчих товарів (додаток до [22]). Єдиним необхідним документом стала декларація, що заповнюється на митниці (тобто без надання рішення про визнання вантажів гумдопомогою, прийняття рішення про включення заявників до Єдиного реєстру отримувачів гумдопомоги¹⁷ і застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності). За декларацією можна ввезти без обмежень спеціальні засоби індивідуального захисту, окремі товари військового призначення, паливні матеріали. Проте окремий порядок (через подання гарантійного листа від органу військового управління чи іншого військового суб'єкта) застосовується для деяких інших товарів нецивільного призначення (пластин для бронезишетів, біноклів, тепловізорів та ін.). У регіонах, де ведуться активні бойові дії, облік та звітування про гумдопомогу обов'язкові.

¹⁶ Зокрема, такі міністерства: соціальної політики, з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, регіонального розвитку, інфраструктури, охорони здоров'я, економіки, внутрішніх справ, закордонних справ, освіти і науки, молоді та спорту.

¹⁷ Станом на 26.11.2022 зареєстровано 1615 юридичних осіб — отримувачів гумдопомоги, серед яких органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, установи, підприємства, комунальні заклади, благодійні, громадські та релігійні організації, військові частини, представництва іноземних організацій та ін. (останні зміни на сайті Мінсоцполітики від 23.09.2022, з 24.02.2022 зареєструвалися лише 5 нових отримувачів).

За даними порталу гумдопомоги *Help.gov.ua* [23], упродовж березня—вересня 2022 р. задекларовані отримувачі в Україні отримали майже 150 тис. вантажів міжнародної гумдопомоги (це понад 898 тис. т). Доставку левової частки вантажів (99 %) забезпечує автомобільний транспорт (за обсягом тоннажу — майже 77 %). На залізничний припадає менше 1 % (за обсягом тоннажу — 23 %), на морський — лише 0,02 % та 0,7 % відповідно. У регіональному розрізі найбільшу кількість вантажів гумдопомоги отримали Львівська область (21 %) та Київ (18 %), за тоннажем їх частки становлять 20 % і 29 % відповідно (ця допомога потім перерозподіляється між областями, громадами, населеними пунктами). За типами отримувачів (табл. 1) найбільшу кількість вантажів отримали благодійні організації (21 %), військові частини (19) та органи місцевого самоврядування (майже 12 %). Проте за тоннажем найбільші частки припадають на міжнародні (18 %) та благодійні (16) організації, а також приватні підприємства (11 %) (розраховано за даними [23]).

На різних управлінських рівнях (при обласних військових адміністраціях, у відомствах, обласних радах тощо), обласних центрах та інших населених пунктах створено гуманітарні штаби і гуманітарні хаби¹⁸ (як правило, за активної участі інститутів громадянського суспільства та приватного сектору), що використовують розгалужену мережу районних і міських складів для доставки гумдопомоги по території країни, у т.ч. у рамках співпраці «області-партнери», «міста-партнери», а також акумулюють роботу за певними напрямками (наприклад, для допомоги ВПО з громад, де загострилися бойові дії). На офіційних сайтах органів влади, органів місцевого самоврядування, різних онлайн-платформах та ЗМІ публікують доволі вичерпну інформацію щодо можливостей отримання набувачами гумдопомоги. Так само діють «гарячі лінії».

В умовах воєнного стану в Україні в екстрених ситуаціях роздача гумдопомоги у натуральному вигляді або надання послуг (наприклад, у стаціонарних або тимчасових укриттях, на мобільних пунктах роздачі) здійснюється безпосередньо постраждалим або тим, хто знаходиться у зоні підвищеного для життя ризику. Щодо оформлення запитів /заявок від населення на гумдопомогу (товарів і послуг), то воно відбувається залежно від умов /правил, встановлених організаціями і структурами, що роздають гумдопомогу населенню (наприклад, за категоріальним принципом — для ВПО, осіб з інвалідністю, паліативних хворих тощо). Канали прийому заявок також різноманітні: через кол-центри, смс-повідомлення, контактні

¹⁸ У багатьох містах України вже на початку березня 2022 р. запрацювали гуманітарні хаби за різними напрямками діяльності (підтримка постраждалого населення, допомога військовим, логістичні послуги та ін.). Як правило, вони широко представлені у соціальних мережах: так, на міжрегіональну організацію Гуманітарний хаб «Житомир» на *Facebook* на початок листопада 2022 р. були підписані понад 96 тис. осіб.

телефони, онлайн-сервіси, територіальні центри соціального обслуговування, управління соціального захисту, центри надання адміністративних послуг та ін. Для зручності обслуговування деякі організації впровадили графіки видачі.

Цифрові ініціативи щодо покращення координації ГД згруповані дослідниками за такими напрямками [4, додаток 1]: 1) онлайн-платформи, впроваджені за участі держави для централізованого збору інформації про потреби у гумдопомозі; 2) логістичні платформи держави; 3) онлайн-платформи, впроваджені за ініціативи громадських організацій, волонтерів тощо.

Також оприлюднюється інформація про використання зібраних коштів. Наприклад, «Інтерактивна мапа допомоги» [24] містить дані про благодійну допомогу, що зарахована на гуманітарний рахунок Мінсоцполітики, відкритий в НБУ, та її розподіл по регіонах за 10 категоріями (евакуація, житло для ВПО тощо). На гумдопомогу (як різновид благодійництва) спрямовано 12,3 млн грн (3 %), її отримали 12 регіонів, але найбільше — Житомирська область (69 %) (розраховано за даними [24] на 01.11.2022).

Про підтримку ГД з боку громадянського суспільства свідчить стрімке розгортання національної мережі недержавних організацій у 2022 р.: до лютого — близько 150, на кінець листопада — 430 NNGOs, тобто майже у 3 рази [17].

Таблиця 1. Розподіл наданої міжнародної гумдопомоги в Україні серед задекларованих отримувачів (період: 04.03—27.09.2022), %

Отримувач	За кількістю вантажів	За тоннажем	Отримувач	За кількістю вантажів	За тоннажем
Благодійні організації	21,1	15,7	ОВА / МВА	4,3	10,3
Волонтери	0,4	0,1	Органи місцевого самоврядування	11,5	4,9
Військові частини	18,7	9,0	Не вказано	1,8	8,0
Громадські організації	13,7	7,0	Приватні підприємства	2,5	10,7
Дипломатичні установи	0,4	1,3	РВА	1,1	0,5
Дитячі будинки	0,2	0,03	Релігійні організації	10,4	5,6
ДСНС	0,7	1,0	Склади волонтерів	0,4	0,5
Заклади медицини	2,7	1,2	Склади ОВА	0,2	0,2
Заклади освіти	1,0	0,3	Фізичні особи	0,2	0,2
Міжнародні організації	7,4	18,2	ЦОВВ	1,4	5,4

Джерело: розраховано за даними [23].

Упродовж перших місяців війни значна частина гумдопомоги надійшла постраждалим завдяки активізації волонтерського руху (регулюється Законом України «Про волонтерську діяльність» [25]), що віднесено [3, с. 9] до неформальних і тимчасових механізмів локального рівня з обмеженим зовнішнім фінансуванням. До руху приєдналися сотні тисяч українців, подекуди ризикуючи власним життям, аби допомогти людям у важкодоступних районах. Волонтерським ініціативам довіряють, вони зарекомендували себе як інклюзивні та ефективні [26]. Рух активно використовує можливості міжнародної, національної, регіональної та місцевої співпраці, а також онлайн-простору. Так, у березні 2022 р. запущена «Волонтерська платформа»¹⁹ (тут узагальнюється інформація по 15 категоріях допомог), а у липні вона об'єднала понад 400 тис. користувачів, 500 організацій і локальних ініціатив [27, 28]. Серед інших багатьох прикладів волонтерських сервісів — «СпівДія»²⁰ [29] (зокрема, тут розміщено інформацію про щотижневу потребу кожного регіону України у кількості продуктових наборів) та *Helplist.io* [30] (20 категорій допомог, а також статуси виконання індивідуальних запитів).

Висновки. Дослідження показало, що в Україні за досить короткий час завдяки міжнародним і національним структурам почав формуватися новий простір ГД, що розширює інституційну присутність, демонструє консолідовану суб'єктність і покращує адаптивність до широкомасштабної гуманітарної кризи в умовах воєнного стану. ГД в Україні спирається на усталені моделі, механізми та інструменти МГС, а також власні гуманітарні традиції та ініціативи.

Оскільки на національному рівні функціонує система гуманітарного реагування, є потреба у законодавчому врегулюванні усіх аспектів цієї сфери діяльності через новий закон «Про гуманітарну діяльність» (замість Закону України «Про гуманітарну допомогу»). Це значно розширить інституційну, секторальну та функціональну суб'єктність ГД на національному, регіональному і місцевому рівні, а також матиме позитивний соціально-політичний контекст (зокрема, збільшить суспільну довіру до розподілу ресурсів і пріоритетності реагування). До того ж інші два профільні Закони України — «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність» відображають контекст активної суб'єктності, а не пасивної об'єктності.

У подальшому варто імплементувати підходи міжнародних гуманітарних структур щодо категоріального апарату, оглядів потреб і вразливостей

¹⁹ Ініційована Українською Волонтерською Службою, *UNICEF* і *SoftServe* за підтримки Мінмолодьспорту.

²⁰ Ініційована Координаційним штабом з гуманітарних та соціальних питань Офісу Президента України, координується низкою міністерств.

постраждалого населення, контекстного аналізу, вироблення стратегій, окреслення зон відповідальності і підзвітності, а також використання цифрових технологій, що покращують таргетинг і аналітику реагування. Доцільно посилити співпрацю з організаціями громадянського суспільства, в т.ч. залучення представників громадських організацій, які, зокрема, представляють інтереси вразливих груп, до оцінки потреб, планування, прийняття рішень, впровадження програм гумдопомоги, а також їх моніторингу та оцінки.

ГД повинна забезпечувати справедливе охоплення, тобто охоплення тих, хто потребує гумдопомоги найбільше та якомога швидше. Разом з цим ГД не повинна повністю дублювати функції соціального захисту, особливо щодо підтримки «хронічних» вразливостей або «розпізнавання» нового спектра потреб (хоча функції превентивності під час надзвичайної ситуації певною мірою перетинаються).

Вкрай актуальними для України є питання відновлення життєздатності територіальних громад, зокрема деокупованих. Для таргетування екстрених гуманітарних потреб населення цих територій доцільно на постійній основі уточнювати профілі соціальної вразливості (можливо, із використанням даних «Соціальної картки територіальної громади» та Єдиної інформаційної системи соціального захисту Мінсоцполітики).

Також варто врахувати переваги від впровадження гуманітарних ініціатив довгострокового, сталого характеру. Вони дозволять надати реагування не лише на першочергові гуманітарні потреби населення, постраждалого від війни, а й сприятимуть комплексному вирішенню «накопичених» проблем у сфері надання суспільно значущих послуг.

Перспективами подальших досліджень можуть стати: таргетинг і доступність гумдопомоги для вразливих верств населення, насамперед на деокупованих територіях; дієвість гумдопомоги у контексті релевантності та когерентності обраних форм і механізмів підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ukraine Flash Appeal (2022). August revision. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-december-2022> (дата звернення: 25.10.2022).
2. ALNAP (2022). *The State of the Humanitarian System*. ALNAP Study. London: ALNAP/ODI. URL: <https://sohs.alnap.org/help-library/2022-the-state-of-the-humanitarian-system-sohs---full-report-0> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March-May 2022. UKHIV. URL: <https://www.alnap.org/help-library/enabling-the-local-response-emerging-humanitarian-priorities-in-ukraine> (дата звернення: 27.10.2022).
4. Механізми надання державою гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану. Нац. агентство з питань запобігання корупції, 2022. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voennogo-stanu.pdf> (дата звернення: 18.10.2022).

5. Humanitarian Charter. Sphere standards. URL: <https://spherestandards.org/wp-content/uploads/2018/07/the-humanitarian-charter.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).
6. Core Humanitarian Standard on Quality and Accountability (2015). CHS Alliance, Groupe URD and the Sphere Project. URL: <https://corehumanitarianstandard.org/files/files/Core-Humanitarian-Standard-Ukrainian.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).
7. OCHA Services: FTS: Glossary, Ukraine Crisis 2022, Ukraine Flash Appeal 2022, Ukraine Situation RRRP 2022, Total reported funding 2022. URL: <https://fts.unocha.org/> (дата звернення: 02.12.2022).
8. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 № 1192-XIV: станом на 21.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
9. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI: станом на 01.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 22.12.2022).
10. What Is a Humanitarian Emergency. Humanitarian Coalition. URL: <https://www.humanitariancoalition.ca/what-is-a-humanitarian-emergency> (дата звернення: 23.11.2022).
11. OCHA Services: Humanitarian Response. URL: <https://www.humanitarianresponse.info/> (дата звернення: 03.12.2022).
12. UNHCR: Inter-agency UNHCR-led refugee response plans. URL: <https://emergency.unhcr.org/entry/55127/interagency-unhcrled-refugee-response-plans> (дата звернення: 30.11.2022).
13. Saez P. Navigating humanitarian dilemmas in the Ukraine crisis. HPG emerging analysis. London: ODI, 2022. URL: <https://www.odi.org/en/publications/navigating-humanitarian-dilemmas-in-the-ukraine-crisis> (дата звернення: 17.07.2022).
14. Робимо невидиме видимим: доказовий аналіз гендерного аспекту в регіональних заходах реагування на війну в Україні. Регіональна робоча група з гендерних питань, жовтень 2022 р. URL: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/RGTF_MakingTheInvisibleVisible_UKR.pdf (дата звернення: 03.12.2022).
15. Saez P., Bryant J. Two ways the humanitarian system should harness global solidarity with Ukraine. 2022. URL: <https://odi.org/en/insights/two-ways-the-humanitarian-system-should-harness-global-solidarity-with-ukraine/> (дата звернення: 17.07.2022).
16. UNOCHA: Donor Contributions. URL: <https://www.unocha.org/ukraine/donor-contributions> (дата звернення: 01.12.2022).
17. OCHA Services: ReliefWeb. Ukraine: 5W Operational Presence As of 24 November 2022. URL: <https://reliefweb.int/map/ukraine/ukraine-5w-operational-presence-24-november-2022> (дата звернення: 30.11.2022).
18. European Commission: European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Ukraine factsheet. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/ukraine_en (дата звернення: 19.11.2022).
19. Ukraine Private Sector Donations Tracker. URL: <https://data.humdata.org/viz-ukraine-ps-tracker/> (дата звернення: 02.11.2022).
20. Патрікеєва Н. Україна вже отримала понад півмільйона тонн гуманітарної допомоги: які області найбільше. Рух ЧЕСНО. 23.06.2022. URL: <https://www.chesno.org/post/5243/> (дата звернення: 31.10.2022).
21. Василенко О. Міжнародна гуманітарна допомога для України: перемоги та виклики. *LB.ua*. 03.08.2022. URL: https://lb.ua/blog/oleksandra_vasylenko/525144_mizhnarodna_gumanitarna_dopomoga.html (дата звернення: 31.10.2022).
22. Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою: постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 224. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-pereliku-kategorij-tovariv-shcho-viznayutsya>

- gumanitarnoyu-dopomogoyu-bez-zdiysnennya-proceduri-viznannya-takih-tovariv-gumanitarnoyu-dopomogoyu-u-kozhnomu-224 (дата звернення: 21.09.2022).
23. Портал гуманітарної допомоги Help.gov.ua. URL: <https://help.gov.ua/> (дата звернення: 31.10.2022).
 24. Міністерство соціальної політики України: Інтерактивна мапа допомоги. URL: <https://www.msp.gov.ua/content/dashboard.html> (дата звернення: 01.11.2022).
 25. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI: станом на 15.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 22.11.2022).
 26. Оперативний гендерний аналіз ситуації в Україні. 04.05.2022. UN WOMEN, CARE International. URL: https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/RGA_of_Ukraine_UKR-1.pdf (дата звернення: 03.12.2022).
 27. Волонтерська Платформа об'єднала 400 тис. українців довкола допомоги Україні під час війни: прес-реліз UNICEF. 11.07.2022. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference> (дата звернення: 12.11.2022).
 28. Волонтерство в Україні: Про нас. Волонтерська Платформа. URL: https://platforma.volunteer.country/about_us (дата звернення: 12.11.2022).
 29. СпівДія: Волонтерська платформа. URL: <https://spivdiia.org.ua/#projects> (дата звернення: 22.09.2022).
 30. HELPLIST.io: Український сервіс, що об'єднує волонтерів і тих, хто потребує допомоги. URL: <https://helplist.io/#filter/0/0/all> (дата звернення: 22.11.2022).

REFERENCES

1. Ukraine Flash Appeal (2022). August revision. <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-flash-appeal-march-december-2022>
2. ALNAP (2022). *The State of the Humanitarian System*. ALNAP Study. London: ALNAP/ODI. <https://sohs.alnap.org/help-library/2022-the-state-of-the-humanitarian-system-sohs---full-report-0>
3. Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March-May 2022 (2022). UKHIN. <https://www.alnap.org/help-library/enabling-the-local-response-emerging-humanitarian-priorities-in-ukraine>
4. Mechanisms for the provision of humanitarian assistance by the state under martial law (2022). National Agency on Corruption Prevention. <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/Mehanizmy-nadannya-derzhavnoyu-gumanitarnoyi-dopomogy-v-umovah-voyennogo-stanu.pdf> [in Ukrainian].
5. Humanitarian Charter. Sphere standards (2018). <https://spherestandards.org/wp-content/uploads/2018/07/the-humanitarian-charter.pdf>
6. Core Humanitarian Standard on Quality and Accountability (2015). CHS Alliance, Groupe URD and the Sphere Project. <https://corehumanitarianstandard.org/files/files/Core-Humanitarian-Standard-Ukrainian.pdf>
7. OCHA Services: FTS: Glossary, Ukraine Crisis 2022, Ukraine Flash Appeal 2022, Ukraine Situation RRRP 2022, Total reported funding 2022 (2022). <https://fts.unocha.org/>
8. Law of Ukraine On humanitarian aid of 10.22.1999 No. 1192-XIV. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine On charitable activities and charitable organizations of 07.05.2012 No. 5073-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> [in Ukrainian].
10. What Is a Humanitarian Emergency. Humanitarian Coalition (2022). <https://www.humanitariancoalition.ca/what-is-a-humanitarian-emergency>

11. Humanitarian Response (2022). OCHA Services. <https://www.humanitarianresponse.info/>
12. Inter-agency UNHCR-led refugee response plans (2022). UNHCR. <https://emergency.unhcr.org/entry/55127/interagency-unhcrled-refugee-response-plans>
13. Saez, P. (2022). Navigating humanitarian dilemmas in the Ukraine crisis. HPG emerging analysis. London: ODI. <https://www.odi.org/en/publications/navigating-humanitarian-dilemmas-in-the-ukraine-crisis>
14. Making the Invisible Visible: An evidence-based analysis of gender in the regional response to the war in Ukraine (2022). https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/RGTF_MakingTheInvisibleVisible_UKR.pdf [in Ukrainian].
15. Saez, P. & Bryant, J. (2022). Two ways the humanitarian system should harness global solidarity with Ukraine. <https://odi.org/en/insights/two-ways-the-humanitarian-system-should-harness-global-solidarity-with-ukraine/>
16. Donor Contributions (2022). UNOCHA. <https://www.unocha.org/ukraine/donor-contributions>
17. ReliefWeb. Ukraine: 5W Operational Presence As of 24 November 2022 (2022). OCHA. Services. <https://reliefweb.int/map/ukraine/ukraine-5w-operational-presence-24-november-2022>
18. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Ukraine factsheet (2022). European Commission. https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/ukraine_en
19. Ukraine Private Sector Donations Tracker (2022). <https://data.humdata.org/viz-ukraine-ps-tracker/>
20. Patrikeeva, N. (2022). Ukraine has already received more than half a million tons of humanitarian aid: which regions have the most. <https://www.chesno.org/post/5243/> [in Ukrainian].
21. Vasylenko, O. (2022). International humanitarian aid for Ukraine: victories and challenges. https://lb.ua/blog/oleksandra_vasylenko/525144_mizhnarodna_gumanitarna_dopomoga.html [in Ukrainian].
22. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine On approval of the list of categories of goods recognized as humanitarian aid of 03.07.2022 No. 224. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-pereliku-kategorij-tovariv-shcho-viznayutsya-gumanitarnoyu-dopomogoyu-bez-zdijsnennya-proceduri-viznannya-takih-tovariv-gumanitarnoyu-dopomogoyu-u-kozhnomu-224> [in Ukrainian].
23. Portal of humanitarian aid Help.gov.ua (2022). <https://help.gov.ua/> [in Ukrainian].
24. Interactive aid map (2022). Ministry of Social Policy of Ukraine. <https://www.msp.gov.ua/content/dashboard.html> [in Ukrainian].
25. Law of Ukraine On volunteering of 04.19.2011 No. 3236-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> [in Ukrainian].
26. Rapid Gender Analysis of Ukraine (2022). UN WOMEN, CARE International. https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/RGA_of_Ukraine_UKR-1.pdf [in Ukrainian].
27. Volunteer hub helps 400,000 Ukrainians make a difference. As war rumbles on, the Volunteer Platform is connecting Ukrainians with people in need: Press release. 11.07.2022 (2022). UNICEF. <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference> [in Ukrainian].
28. About us. Volunteer Platform (2022). Volunteering in Ukraine. https://platforma.volunteer.country/about_us [in Ukrainian].
29. Volunteer platform (2022). SpivDiia. <https://spivdiia.org.ua/#projects> [in Ukrainian].
30. Ukrainian service that connects volunteers and those who need help (2022). HELPLIST.io. <https://helplist.io/#filter/0/0/all> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 05.12.2022

Oksana Khmelevska, PhD (Economics), Leading Researcher
Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine
01032, Ukraine, Kyiv, Blvd Taras Shevchenko, 60
E-mail: kh_o@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6982-1312

HUMANITARIAN ACTION IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

This article is devoted to the study of humanitarian action of the international and national actors in Ukraine. The urgency of the work is driven by the deepening of the humanitarian crisis against the background of the continuation of the active phase of the Russia-Ukraine war. The purpose of the article is to generalize the contextual changes of humanitarian action in Ukraine, including institutional, sectoral, managerial and other aspects. The novelty of the study consists in the formulation of proposals for the activation of humanitarian action in Ukraine at the national and local levels, which are rethought through the prism of the international humanitarian system and the features of humanitarian response in Ukraine. The desk research of open sources which is supported by a review of the latest thematic publications, operational summaries, data sets and their analysis is used for this purpose. An overview of the modern international humanitarian system, the main tools and mechanisms of humanitarian response is provided. International and domestic categorical apparatuses in the field of humanitarian action are compared. New dimensions of the humanitarian crisis, systemic challenges and operational problems of humanitarian response that arose after February 24, 2022 in Ukraine are summarized. The funding for humanitarian needs of Ukraine over the past decade has been analyzed, including interagency response plans for Ukraine for 2022 (the Flash Appeal and the Regional Refugee Response Plan). The humanitarian response at the international and national levels has been studied. It has been concluded that humanitarian action in Ukraine is based on reliable tools, mechanisms and models of the international humanitarian system, as well as on its own humanitarian traditions and initiatives. Together, they ensure the effectiveness and efficiency of humanitarian response and contribute to unprecedented financial support for Ukraine in the global dimension. Thanks to this, in a fairly short time, a new space for humanitarian action began to form in Ukraine, in which the presence of international and national humanitarian actors was expanded and the interaction of humanitarian actors was improved.

Keywords: humanitarian action, humanitarian crisis, humanitarian response, humanitarian aid, humanitarian actors.